Три поетки з Ґалісії

Якщо уявити Європу як човен, що пливе за сонцем, то ґалісійці виявляться навігаторами на його носі, а ми – стерновими на кормі...

Коментар перекладача:

Клаптик суходолу, на якому я стояв, називався мисом Фіністерре – так, finis terrae. У римські часи вірили, що тут – край землі. Серед маси переваг життя на узбережжі, – думав собі я, безнадійний «континенталець», – є ще й та дуже важлива, що мешкаєш біля кордону, про який неможливо сперечатися. Бо залежить він лише від самого моря, від тектоніки й сонця. Вітер із моря перемагає тут вітер історії, але до першого можна звикнути, як можна звикнути до гулу у вухах і солі на шкірі, а до другого – ніколи. Тут закінчувалася Європа і починався океан, де все було зовсім інакше. Океан, особливо пізнього жовтня, коли я там опинився, – не місце для людини.

Фіністерре є найзахіднішою точкою найзахіднішої автономної спільноти Іспанії – Ґалісії. Мій приїзд туди зі східноєвропейської Галичини здавався мені подорожжю з антиподів. Назви обох регіонів англійською, іспанською, та й самою ґалісійською пишуться й читаються однаково – Galicia. І хто тут чиє відображення? Ми піднімаємо ліву руку, коли вони підносять угору праву, і навпаки? В кого з нас серце праворуч?

«Europe is something between two Galicias» – жартували ми за вечерею в А-Коруньї, але жарт не приховає невеселої правди: ми практично нічого не знаємо одні про одних. Навіть українці-прочани, які пройшли знаменитим шляхом святого Якова до Сантьяґо-де-Компостела, часто не усвідомлюють, що побували саме в Ґалісії. Так, це можливо. Бо Ґалісія (як, зрештою, і Галичина) має в собі щось фантомне. Щось, що існує лише в минулому. Або лише в уяві.

Все найкраще, все, що є предметом гордощів, трапилося з Ґалісією дуже давно. Її, заховану в найглибший кут Іберійського півострова, не зачепило арабське завоювання. Сюди стікалися втікачі з півдня і сходу Іспанії, і поступово Ґалісія – finis terrae – стала таким собі іберійським «П’ємонтом». В XII ст. ґалісійська мова, яка є ближчою до португальської, ніж до іспанської (кастильської), стала головною мовою поезії на Піренеях, нею писали ґалісійські трубадури – Мендіньйо, Мартін Кодас, Шоан де Канґас, – які мандрували дворами найзнатніших іспанських аристократів. А потім на чотириста років ця мова замовкла – аж до 1863 року, коли почалося відродження місцевої культури, пов’язане з іменем романтичної поетки Росалії де Кастро.

Після жарту про «дві Ґаліц(с)ії» я почав мимоволі шукати подібностей – і їх виявилося багато. Як і Галичина, Ґалісія – побожна, переважно аграрна, дещо провінційна. Двомовність у цій автономній спільноті – явно на користь загальнодержавної іспанської, а не ґалісійської. Якщо, скажімо, в заможній Каталонії знання місцевої мови є маркером приналежності до економічної та культурної еліти, то ґалісійська в Ґалісії багатьом асоціюється з етнографією і

ретро-ностальгією. Це – не «мова успіху», тому молоді часто вивчають її «для галочки». Якщо для літератора пріоритетом є понадрегіональний успіх, то він, імовірно, писатиме іспанською (кастильською). Такою є одна з представлених у цій добірці поеток, Міріам Реєс, яка, хоч пише іспанською, а живе в каталонській Барселоні, вважає себе ґалісійською авторкою. (Навряд чи це нам, українцям, мало б здаватися дивним…)

Ґалісія – не така багата, як Каталонія, не така зухвала й екзотична, як Басконія, не така велика і «метрополітальна», як Кастилія. Тому її часто не помітно поза межами Іспанії, вона губиться за регіонами-сусідами. Наприклад, у програмі торішнього східноєвропейського Місяця авторських читань, спеціальним гостем якого була Іспанія, серед 30-ти іспанських письменників не було жодного ґалісійця чи ґалісійки.

Але ідея цієї публікації народилася не з жалю чи докорів сумління, а з відчуття особливої спорідненості, яка об’єднує два краї Європи, змикаючи її – Європу – в незбагненну для неї самої цілість. Якщо уявити Європу як човен, що пливе за сонцем, то ґалісійці виявляться навігаторами на його носі, а ми – стерновими на кормі; а навігатор і стерновий мусять один одного чути і розуміти, хіба не так?

Переклади, які складають цю добірку, були здійснені з оригіналів та англійських підрядників за активної участі всіх авторок, за що їм дуже дякую.

Остап Сливинський

Йоланда Кастаньйо (Yolanda Castaño) народилася 1977 року в Сантьяґо-де-Компостела. Поетка, перекладачка, культурна менеджерка, колумністка, упорядниця антологій. Закінчила іспаністику в університеті А-Коруньї. Писала для преси, працювала на телебаченні Ґалісії. Видала шість збірок поезії; її найновіші поетичні книжки: «Глибина поля» (Profundidade de Campo, 2007), «Ерофанія» (Erofanía, 2009), «Друга мова» (A segunda lingua, 2014). Отримувала численні літературні нагороди, серед яких Національна премія критиків, поетична премія Espiral Maior, премія Fundación Novacaixagalicia. Вірші Йоланди Кастаньйо перекладені 20-ма мовами. Була генеральним секретарем Ґалісійської письменницької асоціації. У своїх публічних виступах поєднує поезію з відеоартом, музикою, танцем, перформансом і навіть кулінарією. Регулярно організовує міжнародні майстерні з поетичного перекладу Con barqueira e remador на ґалісійському острові Сан-Сімон та цикл щомісячних поетичних зустрічей Poetas Di(n)versos в А-Коруньї.

Стільки разів я проходила тут… і ніколи тебе не бачила

Складаємо детальний перелік,
наче гербарій якогось непередбачуваного сузір’я.
Першими йдуть лілії, прикраса летючих зірок,
потім – далії й хризантеми,
і не забути про маки, ці невеликі сором’язливі квіти –
так, і вони варті згадки.
Цвіт фіґового дерева – сказати б, сублімінальний.
Найбільш книжні з усіх – кольорові голівки жовтофіолі.
Орхідея, ясна річ, – хтива квітка,
нагадує трохи… ні, годі про це.
Гібіскус наповнює вечір дотепом і примхою.
Гортензії: розкажіть мені, якою щасливою я тут була.
А ще є ірис, лаванда, так звана чайна троянда.
І магнолія, чиє ім’я натякає,
що вона була на гербі якоїсь монгольської влади.
Кала, анемона, виразна нотка рододендрону.
А ще є заморські дива:
невимовний квіт чиламате,
який ти вчуваєш, але не бачиш,
наче любов, що, пульсуючи, виростає зі стіп.
Нарешті,
біла лілія, китайська троянда й кульбаба.
Ще у нас є космея, шавлія та розрив-трава, але це –
аж надто концептуальні квіти.
Страстоцвіт – неначе трон мудрості,
балдахін спокійного розмислу.
Є квіти, що носять ім’я першого ока, яке їх побачило.
Бузок, нагідки, чорнобривці.
Не можу забути мімози, цей рій крихітних застережень,
і тих, що їх обожнюю – зухвалий шум буґенвілій.

Але, кажу ж
– розумію, це дивно… –
стільки разів я проходила тут
і – ні,
я ніколи тебе
не бачила.

Listen and repeat: птах, борода

Вгорі – зсутулене небо. Неперехідна спрага.

Говорити іноземною мовою –
наче носити позичений одяг.

Хельґа плутає слова край і краєвид.
(Ким ти будеш в іншій мові?)

Показуєш мені:
ось, твій струнний інструмент –
голосівки –
розстроєний.

У задньому дворі мови
просодія
хапає мене за полу.

Розкажу тобі щось про проблеми з мовою:
є речі, яких я не можу вимовити.

Коли дивлюсь, як ти сидиш, і бачу
лише стілець –
ceci n’est pas une chaise*.
Камера-обскура освітлює цілу півкулю.

Вимов: якщо вірш – це
екзорцизм, зміна агрегатного стану, тоді якийсь гумор
твердне, щоб нас покинути.

Це фонація, ентальпія.

І все ж ти правий:
моя вимова
далека від досконалості.

(Якщо не дивитимусь на твої зуби,
то взагалі не розумітиму, що ти кажеш).

Небо маліє. Хельґа сміється курсивом.

А я вивчаю різницю між птахом і бородою,
і не лише за тим,
яке з цих двох слів випурхне,
коли я візьму його в руки.

** Це не стілець (фр.).*

Яблука з саду Толстого

Я,
що об'їздила автом береги Неретви,
що ганяла на велосипеді вогкими вулицями Копенгаґена.
Я, що міряла руками пробоїни в мурах Сараєво,
що їхала за кермом через словенський кордон,
що перелітала на планері затоку Бетансос.
Я, що причалювала поромом до берегів Ірландії
та острова Ометепе на озері Нікарагуа;
я, що ніколи не забуду ту крамницю в Будапешті
та бавовняні поля Фессалії,
і ту ніч в готелі у Ніцці, коли мені було сімнадцять.
Моя пам'ять чалапає пляжем у латвійській Юрмалі
і почувається цілком удома на Шостій авеню.
Я,
що одного разу ледь не померла в таксі у Лімі,
що бродила осяйними жовтими полями Пакруоїса
і, наче Марґарет Мітчел, перейшла ту вулицю в Атланті.
Мої стопи холодив рожевий пісок Елафонісі,
я звертала за ріг у Брукліні, за Карловим мостом, у Лавалле.
Я, що подолала пустелю дорогою до Есауїри,
що спускалася зіплайном з вершини Момбачо,
що пам'ятатиму завжди ту ніч, коли спала на вулиці Амстердама,
і монастир Острог, і скелі Метеори.
Я, що вимовила ім'я на площі у Ґенті,
що борознила води Босфору, вбрана в обіцянки,
що ніколи не буду такою, як раніше, після того пополудня в Аушвіці.
Я,
що доїхала на сході аж до Подґориці,
що ганяла на снігоході по льодовику Ватнайокуль,
я, що ніколи не почувалась такою самотньою, як на вулиці Сен-Дені,
і ніколи вже не скуштую такого винограду, як у Корінфі.
Я, що одного разу збирала

яблука в саду Толстого,
хочу повернутись додому,
в той найдорожчий мій
прихисток
у Коруньї

це ти.

Recycling

Із дзеркала на туалетному столику викришилася ртуть.

З руки, що годує,
я беру лише аркуші, та й ті – з одного боку вже списані,
старе чорнило прозирає наскрізь,
і я гадаю собі:
отак ми і пишемо,
кладучи нові слова поверх тих,
чиї тіні
ще видимі.

Міріам Реєс (Miriam Reyes, *1974) – поетка, перформерка, відеохудожниця. Народилася в ґалісійському місті Оренсе, але у восьмирічному віці переїхала з родиною до Каракасу (Венесуела). Закінчила Центральний університет у Венесуелі та університет Барселони. В окремі періоди жила також у Голландії та Йорданії. Зараз мешкає в Барселоні (Каталонія, Іспанія). Опублікувала п’ять збірок віршів, упорядкувала та переклала іспанською антологію сучасної ґалісійської поезії. Її книги перекладалися португальською та італійською. Останніми роками створює проекти, в яких поєднує свої вірші з фотографією, перформансом, відеоартом та новими технологіями.

Річка – коричневий бог кажуть вони
з усієї її святості бачу лише
воду та землю що її зносить вода

під моїм ліжком коричневий бог натякає
що мій дім – не паперовий кораблик
уся річ у згинах

ліжко моє на річковому березі
аж ніяк не захистить ні від вовків ні від повеней
ніякий архітектор не планував мого дому

тут нема стін що закривали б світло від мене
звідси видно коричневий божий картон та ревматоїдний артрит
моє ліжко може стати твоїм зненацька

одного дня я раптово прокинулась і була ріка
кольору мулу з каналізації коричневого бога
мої суглоби й кості плачуть за ним

мій старий дім був захистом від вовків
увесь замурований до самої стелі
так прекрасно що він не вберіг мене ні від чого

раніше я була деінде а зараз я тут
із річкою що шепоче до мене щоночі
її соми її вигрібні ями її потопельники

(вовки – нецікаві).

в цю мить я втратила не цноту
а ідею тяглості
чекаючи серії цифр
щоб стежити за логічною послідовністю

я втратила своє ім’я водорість
необхідні частини інших тіл
скажімо мочку вуха
три пари ніг на дивані
з їхніми трьома теплими шиями
і сморід свиней
у кузові вантажівки на розі

і цей ріг і всі інші
аж до втрати міста й всього позамістя
де дорога вела до гори
і пахла горілим

я загубилася поки росла й народжувала потомство
говорила вголос
точка артикуляції
вся любов та можливість
сказати те що я думаю

Ми залишили вологі сліди на стінах
на віконних рамах
ми залишили забиті мийки
папери на шибках
мертвих мишей у каміні
ми залишили вапно на дзеркалах у ванній
гнилу моркву на кухні
хворий піт у дверних замках
відлуння жаху що відбивається від стель
запах кошмару повсюди
запах криків і пролитих сліз
на пропалинах килима
на жирі з печі, на чохлі матраца,
на порепаних одвірках.

Ми дозволили, аби плід нашої любові висмоктали
(наша любов із тим єдиним місяцем життя
та всією її смертю ще попереду)
крихітні шматочки плавають у білій чаші,
там, де я загубила значення.

Я помаркувала тебе всього
наче місце археологічних розкопок.
Я не прагну видобувати рештки тебе
(руїни міста витяті в пісковику)
я хочу проникати в тебе
довбати камінь твого тіла
і ця вглиблена моя жіноча стать

не вгамує пристрасті.

Я пробиваю твій пупок
щоб запливти у тебе потоком крові.
Я видихаю свій дух як повітря в твоєму роті
і бачу як ти дихаєш мною
знаю аби торкнутися тебе не потрібно шкіри
це не те
я хочу стати печерою
у твоєму тілі.

Я згинаю твої коліна у себе під пахвами
наче руки відбійних молотків.
Тротуар який я розбиваю –
на твоїй вулиці.

Віями я підмітаю
пилюку що струшую з твоєї брови
і не зупинюся доки я це ти
і твоя стать – моя
і доки я – та що глибоко всередині.

Не радимо вкладати всю надію в інше тіло
але таке трапляється і щоб це зрозуміти
треба почати з відокремленняпроцесу від обставин
та уважного спостереження
за щонайменшими змінами
в значенні слова любов.

Як на тверді тіла
в нас досить уперта природа
природа речей що їх легко замкнути.
Подивіться на фауну
на ентомологічні колекції
згустки бурштину.
Годі просочитися
крізь тріщину наче вода чи повітря.

Простягаючись до тебе мої руки
перетворилися на електричні дроти:
між тобою і мною птахи відпочивають
шторми стрибають через скакалку

міста стоять освітлені.

Всупереч усім рекомендаціям
можна сказати.

Як рухатися водночас із краєвидом

Волога якось зарадила внутрішній сухості
я не бачила її але вона там була тепер немає сторонньої допомоги.
Сухість шириться і ховає все що внизу:
це місце і я ця мить і я
ми – одна-єдина поверхня.

Я кажу «я» але розумію що зараз це означає пісок що замітає
книжки меблі заголовки
вкриває знайомі форми що їх предмети та їхні
присутності
мали раніше.

Ось декорації:
двері зачинені зсередини
вулиця заборонена вправа
не більше ніж чотирикутник у кожній кімнаті
щось що мені передує і чого не можу бути частиною
як-от чужі життя чи моя минула сутність.
Я б не назвала цього вікном.

Ніщо не приходить сюди і ніщо не відходить.
Тут було моє я
воно переходило міста і пустелі
не знаходячи нічого що я могла б назвати своїм нічого що
привернуло б мою увагу
чи узгодило б мене з реальністю принаймні у часі.

Час для чого?
якщо це не час сіяти і не час пожинати
це час ні для чого.

А краєвид не робить винятків
овид нескінченний овид.

Дорес Тембрас (Dores Tembrás) народилася 1979 року в А-Коруньї. Закінчила іспаністику в місцевому університеті, згодом вчилася і стажувалася в Стокгольмі, Ґетеборзі, Мадриді та Буенос-Айресі, захистила дисертацію про творчість арґентинської поетки Алехандри Пісарнік. Дебютувала в 2009 році збіркою «Осад диму» (O pouso do fume), яка ввійшла в короткий список премії Ґалісійської письменницької асоціації. В 2013 році отримала поетичну премію міста Карраль за книгу «Хронологія невідкладності» (Cronoloxía da urxencia). Крім поезії, пише книжки для дітей. В 2014 році разом із колегою-письменницею Антією Отеро відкрила навчальний центр Apiario, що проводить курси з креативного письма, редагування та книговидання.

*

любов
ти що тримаєш мої зап’ястя так наче вони
крихітні чашечки з китайської порцеляни

і не знаєш
що вишні не зрітимуть
доки ти не повернешся

*

Die Pflaumen wolln ja so vom Baum
Wolln aufm Boden liegen.

Сливи хочуть зійти з дерева
й лягти на землю.

Бертольд Брехт

двобічний пурпур
зелена плоть
два дні п’яних ос
забруднені пальці
леготу
й алямбик
перед розтином
вийманням кісточки
перед розкриттям грудини
перед щолітньою
автопсією

Р-84

ці ангели із золотого паперу
ми вирізаємо їх разом
диван оббитий синім вельветом
а надворі холод
а всередині світло
тиша
між нами двома
м’які
руки твої як у перукаря
ми майстрині викрійки й ножиць
зробили їх ось такими
мерехтливими
наче оптична ілюзія

що похитується
на мертвій сосонці

*

заворожена нетля
закопатись у тишу?
копáти тишу?
частка яку відкриваю ножем
усемогутня

ти був світлом

ти не знав?
принаймні дай мені
право
на останню відповідь

*

то був дар
уроків посвячення

лише раз
ти матимеш шанс
першого разу

рої в храмах

торкнутися стільників
розтопити віск
відчути запах ореґано у меді
диму

то було тіло в жалах
чи певність відповіді

*

приречена

ти щепа

твоє слово
на моїх грудях

мене обезмежнює

Фото: Остап Сливинський